

Keserű, szép összegzése Fellini filmművészetének a *Ginger és Fred*. Letisztult és tömörített formában minden benne van ugyan, ami a filmtörténet e meghatározó egyéniségű alkotójának negyvenesztendős munkásságát jellemzi: látomásos valóságbrázolás, finom érzelmesség, mozgóképes pszichoanalízis, zenei reminiscenciák, fellinis fricskák az álszenteknek és fellinis tisztelgés az erős hitűek előtt – és mégis merőben új fejezet Fellini művészetében. Határozott, talányoktól mentes a *Ginger és Fred*, akár egy végrendelet. A filmművészet,

a művészet nem engedheti meg magának, világégeket megélt, utolsó, nagy hírmondóival egyetemben, hogy a televízió korlátlan hatalma idején ne a legfontosabból beszéljen, ne a legközérthetőbben beszéljen. Az öregedő Fellini az öregségről szól újabb, magyar mozikba is eljutó munkájában, meg a televízió veszedelméről. Oly módon cselekszi ezt, hogy lehetetlen nem fölismerni az igazságait.

Lócsei Gabriella

Zene

Rahmanyinov Vesperásának magyarországi ősbemutatója

Korunk egyre vérszegényebb művészetfelfogásában még egy régebbi kismester jól megcsinált alkotása is úgy hat, mint villámfény alkonyatkor. Nem véletlen tehát a kismesterek fölfedezése, főleg a zeneirodalomban. Eddig nagyvonalúak voltunk: nagymesterek perifériára szorult zseniális műveit is úgy kezeltük, hogy még továbbra is az utókorra hagytuk, amikor már nem lehet újat mondó pl. Beethoven Pastoralja vagy Mendelssohn hegedűversenye interpretációja sem. A „közbülsőt”, Franz Schubertet persze ma sem érti kellően a közönség. Sokszor játszott mester – legfeljebb ennyi a végkövetkeztetés, s ezzel már olyan joggal léphet a koncert-plakátokra, mint az említett két másik lángelme.

A példák – analógiával élve – talán megfelelnek annak megvilágítására, hogy a rahmanyinovi életmű miért büszkélkedhet manapság népszerűséggel. (Nálunk – Kocsis Zoltán jóvoltából – egész kultusza van.) A népszerűség nem úgy értendő, mint agyonnyítt klasszikusok „slágerfeldolgozásai”. A komoly népszerűségről van szó, amelyik tudja, hogy pl. Liszt Les Preludes-je nem azért jó, mert fülbemászó dallamai vannak. Ez a hatás-régióhoz tartozik, s éppen Liszt esetében is ahhoz. (Schubert műveinek viszont a „dallam a mindene”.)

Szergely Rahmanyinov szóban lévő műve is tartalmaz hatás-régiót, s hogy napjainkban népszerűsödnek a „keleti ivű” kórusok (gondoljunk Szokolaj legutóbbi operájára), abban ő is „ludas”. Ő, meg Muszorgszkij. „Érintetlen dallamok az övéik” – mondhatta az esztéta, frissek, mint a vadvirágok –, egy századvég késő romantikus szobanövényei között. Muszorgszkijról azt tartják, túl erős egyéniség. Akkor pedig jóval fiatalabb kortársa sem jár ettől túl messze. Amíg azonban a Borisz Godunov poétája valahol a Dnyeper mellett paraszt bölcsődalokat hallgatott, a másik orosz nehéz tömjénfüsttel szívta tele magát templomok mélyén, s az ortodox liturgia súlyos dallamaival. A források azonban nem esnek messze egymástól.

Rahmanyinov viszont messze esett hazájától. 1917-től Párizsban, majd Svájcban élt, 18 év elteltével New Yorkban telepedett le. (1943-ban Kaliforniában halt meg.) Amikor nagy mesterművét, a Vesperást írta, még szülőföldjén volt, 1915-ben. Vszenoscsco Bdenyje – hangzik ószlávul. Angolul: Night Long Vigil. Magyarul: Éjszakai virrasztás. Bubnó László írja róla: „Az ősegyház és a korai kereszténység szombatról vasárnapra virradóan az egész éjszakát virrasztásban és szolozsmázásban töltötte, ezért az elnevezés ... Magában foglalja a keleti egyház istentiszteletének, szolozsmájának kezdő ájtatosságát, szlávul-magyarul: a vecsernyét; a matutinumot, szlávul: utrenyét, mai magyar és keleti egyházi elnevezés szerint

az alkonyati és a reggeli zsolozsma állandó énekeit." Orosz-görög liturgikus dallamkészlete a pietas ortodox környezetében körülbelül ugyanazt az érzést kelti, mint Schubert bármely, „katolikus tömjénfüsttől átlengett” (Schumann jelzője) egyházzenei műve. Csak Rahmanyinov a nehéz, óarany szertartási ruhák suhogását, s a tömjénfüst végtelen függönyében az óezüst botafumeiro mély csillogását is érzékelteti.

15 tétel, s valamennyi e bódító tömjénfüstben. Eksztatikus állapota ez a léleknek? Inkább adoratio-teljes pillanata. Ami nevezhető elrévülésnek is. Amint a költészet nemes mágiája fénykörébe vonzza azokat, akik közelednek hozzá. (Költészet és liturgia különben sem választhatók el egymástól.)

Eredeti dalforrás – jellemeztük Rahmanyinov világát. Csak átszűrve a zeneszerző kristálymúzerén, amely alkati-megfelelő hullámokat mér, s kódjeléből ezt olvasni: aki a Vesperást szerezte, annak feltétlenül tulajdonosa. (Önlelte benne.) Akkor pedig hol marad a liturgia? Hol Beethoven Missa solenniséből vagy egy Mozart-litániából. (De említhetjük Verdi Requiemjét, vagy Fauere-ét.) Magában a műben. Így lesz szuverén és közösségi, alkatában pedig mindig templomot igénylő, ahol lehitelesebben szólal meg.

Magyarországon először – e télvégen – templomban hangzott el a Vesperás. A kelenföldi reformátusoknál. Kamarakórus énekelt, a híret mindjobban gyarapító Tomkins Énekgyűttes, Dobra János vezényletével. (Ének-tanár: Pauk Éva.) Így a legszigorúbb kritikus sem kérheti számon, mondjuk, Szvesnyikovék tömbhangzásait, a dallamfolyam dinamikus fokozásait. Viszont tiszta hangzásképpen gyönyörködhattunk minden tétel-intonációban, középső és lezáró részek „dramaturgiájában”. Mert ez volt a főnyerénye Tomkinséknak, még ha olykor kissé szürkébbé vált is a színskála. Ami talán az efféle darabok előadási rutin-hiányának tulajdonítható. A tartalmi-hangulati beleélés azonban nem hiányzott, s ez felejtette a foltokat. Emeljük ki pl. a 2. tétel (Benedic anima mea Dominum) alt szóloja bársony fényét, az első ciklust záró Ave Maria meditatív „elrévedését”, vagy a feltámadási *tropár* (Voszkesz iz groba) ujjongását. (14. tétel) A legbensőségesebb, legkönyvebb, az azonosulás minden dimenzióját átfogó közvetítés mégis a 15. tétel Mária-éneke volt, ami feltétlenül dicséretes, hiszen a próbatevő minden előbbi tétel rendkívüli hangigényű.

Dobra János a Tomkins Együttessel behozott a perifériáról egy nagymesteri művet. S azóta: terjeszti is.

Toth Sándor

Kiállítás

Megnyitó Triznya Mátyás zebegényi kiállításához

Elhangzott 1987. április 12-én.

Titus diadalíve alatt át kell menni. Minden diadalív kapu: hívogat a belépésre, az áthaladásra. A diadalív eszméjében való részesülés, a triumfusban való kései, jelképes részvétel nem is lehetséges másképpen, csak az áthaladással. A középkorban csak a zsidóknak tiltották tanítóik, hogy a számukra átkozott emlékü jeruzsálemi diadalra utaló ív alatt átmenjenek. Régi vedutákon is mindig vonul

valaki: modern császári diadalmenet híján legalább valamely vallási testvérület, confraternitá, esetleg éppen a mindenévi passiónak a közeli Colosseumban való megrendezésével megbízott arciconfraternitá, főtestvérület hosszú csuklyás álarcba burkolt tagjai ereszkednek le ünnepélyes, lassú menetben a diadalívtől.

Triznya Mátyás akvarelljén, amely Titus diadalívét ábrázolja, nem vonul senki. Még az út sem látszik. Az építmény hátat fordít a nézőnek, a zöldellő, ligetes hegyoldal és a finoman párás, néhány bárányfelhőt usztató ég határán. Az előtérben csupasz téglafallá vetkőzött romok. A hegyoldal vonala lassan húzódik